

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt: 6, Sayı: 1, 2017

Sayfa: 309-326

Received/Geliş: Accepted/Kabul

[28-11-2016] – [16-03-2017]

Çocukluk Döneminde Din ve Din Eğitiminin Çocuklara Kazandırdıkları

Muhammed Ali YAZIBAŞI

Yrd. Doç. Dr, K.Ü. İslami İlimler Fakültesi

Asst.Prof. Karabük Univ. Faculty of Islamic Sciences

muhammedaliyazibasimynet.com

Öz

İnsanın yeme, içme, uyuma vb. maddi ihtiyaçları gibi sevmeye, güvenme, bağlanma ve inanma gibi manevi ihtiyaçlarının da olduğu bilinen bir gerçektir. Bireyin beden sağlığı için maddi ihtiyaçlar ne kadar önemli ise ruh sağlığı, sağlam kişilik ve karakter sahibi olabilmesi için de manevi ihtiyaçlar o kadar önemlidir. Çünkü beden ne kadar sağlıklı olursa olsun bireyin ruhsal dengesi bozulduğu zaman onun mutlu olabilmesi, hayata olumlu bakabilmesi ve karşılaştığı problemlerle başa çıkabilmesi oldukça zordur. Çalışmanın amacı, okul öncesi dönemdeki çocukların hayatında dinin yeri, bu dönemdeki çocuklara nasıl bir din eğitimi verilmesi gerektiği, dinin çocukların bilişsel, duyuşsal ve psiko-sosyal gelişimlerine katkısını, dinin karakter ve kişilik gelişimine etkisini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Çocukluk Dönemi, Eğitim, Din, Din Eğitimi, Okul

Religion And Religion Education's Assistance to Children In Childhood Period

Abstract

It is well-known reality that human beings need spiritual needs such as loving, trusting, adhering and believing like basic needs such as eating, drinking, sleeping or resting. That a person's mental wellness to be well-balanced characters or personality is as important as his basic needs to maintain his physical health in his all life. Because, whether how a person is physically well, if he doesn't have a well-balanced characters or personality, it is impossible that the person will be happy to all his life, will be positive or will cope with the problems that he faces. In this article, we have aimed to determine that the place of religions in pre-school children's lives, how religious education should be taught to them, the contribution of religions to pre-school children's cognitive, affective and psychosocial development and the effects on their characters or personalities.

Keywords: Child, Childhood Period, Education, Religious, Religious Education, School.

Giriş

Çocuk, gözlerini ilk açtığı aile ortamı, içerisinde yaşamış olduğu sokak, toplum ve çevresi; geçmişteki ve hâlihazırdaki yaşantısı; beden, zihin, duygu ve ahlak gelişimi; bilgi, beceri ve tutumlarıyla, geçmişte yaptıkları ve gelecekte yapmayı planladığı şeylerle bir bütündür. Bunun için bireyin kişiliği bütünlük içinde anlamlı ve değerlidir.¹ Bu bağlamda insanı ruh ve beden olarak ayrı düşünmek veya bireyin bir yönünü diğer yönlerinden bağımsız olarak geliştirmeyi söylemek mümkün değildir.² Çünkü gelişimin³ temelini düzenlilik, uyumluluk, süreklilik ve ileriye dönüklük oluşturmaktadır.⁴

İnsanın gelişim ve yaşam döngüsüne bakıldığında çocukluk, gençlik ve yetişkinlik olmak üzere üç temel dönemden meydana geldiği görülmektedir. Söz konusu döngüyü oluşturan her bir evrenin kendine ait biyolojik, psikolojik, sosyal ve dini gelişim nitelikleri vardır.⁵ Bu gelişim evreleri birbirinden tamamen bağımsız değildir.⁶ Psikolojik, fizyolojik ve sosyal olaylar, gelişim üzerinde oldukça etkilidir. Bunların olması gereken zaman diliminden önce veya sonra ortaya çıkması durumunda bireyin gelişim dönemi üzerinde etkisi daha az olur. Hatta daha sonraki dönemlerde meydana gelecek gelişimi olumsuz yönde etkileyebilirler. Bu durum *kritik dönem* kavramı ile ifade edilir. İlgili davranış, gerektiği zaman aralığında kazanılmadığında sonraki dönemlerde bu davranışın kazanılması zorlaşır.⁷ Bu bağlamda çocukluk dönemi, bireyin ileriki hayatının temellerini oluşturması bakımından oldukça önemli bir zaman dilimidir.⁸

Her yaş döneminin kendine özgü ihtiyaçları, sorunları ve hassas yönleri olmasına rağmen, kişinin kimlik bulma çalışmalarında çocukluk dönemine ait sağlıklı ve sağlıklı izler biriktirmesi önemlidir. Kişinin kimlik

¹ İ. Ethem Başaran, *Örgütsel Davranış*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1982), s. 14.

² Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), s. 25

³ Gelişim, insan tabiatında doğal olarak bulunan ve ona yaşam boyunca eşlik eden önemli bir kavramdır. Gelişimi, organizmanın bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal yönden belli koşulları olan ve son aşamasına ulaşmaya kadar sürekli ilerleme kaydeden değişimleri olarak tanımlamak mümkündür. (Nuray Senemoğlu, *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*, (Ankara: Gazi Kitabevi, 2003), s. 12.

⁴ Münire Erden-Yasemin Akman, *Gelişim Öğrenme*, (Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2000), s. 38; Senemoğlu, s. 15-16; Hasan Bacanlı, *Eğitim Psikolojisi*, (Ankara: Pegem Akademi, 2015), s. 47-48.

⁵ Bekir Onur, *Gelişim Psikolojisi*, (4. bs., Ankara: İmge Kitabevi, 1997), s. 74.

⁶ Hasan Adam, "Çocukluk Dönemi Din Eğitimi", *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*, (ed.) Mustafa Köylü (5. bs., Ankara: Nobel Yayınları, 2014), s. 13.

⁷ Bacanlı, s. 45-46; Mustafa Koç v.dğr., *Gelişim ve Öğrenme*, (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2001), s. 21.

⁸ Mustafa Köylü, "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XLV/11, (2004): 137.

oluşumunda çocukluk dönemindeki tecrübeleri etkilidir.⁹ Çünkü insan kendisini yetişkin hayatına hazırlayıcı davranışları küçük yaşlarda öğrenir, bu öğrenmeler onda derin ve kalıcı izler bırakır.¹⁰ Yapılan araştırmalar da çocukluk döneminde geçirilen yaşantıların ve kazanılan davranışların, bireyin kişilik¹¹ ve karakter¹² yapısını oluşturduğunu, onun inanç, değer yargılarının şekillenmesine etki ettiğini ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda çalışmada, çocukların aile, çevre, arkadaş ortamında elde ettikleri İslam dini ile ilgili tecrübeleri ile çocukluk döneminde aldıkları din eğitiminin gerek söz konusu dönemde gerekse ilerleyen yaşlarda bireyin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlarındaki gelişimlerine katkıları ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Çalışmanın temelini din, çocuk, çocukluk dönemi ve din eğitimi kavramları oluşturmaktadır. Burada tanımı yapılan ve eğitiminde bahsedilen din İslam'dır. Bu kavramların her birine birden fazla anlam yüklenilmektedir. Bu kavramların sağlıklı bir şekilde anlaşılması ve tahlil edilmesi çalışmanın amacına ulaşmasına katkı sağlayacaktır.

Çocukluk dönemi, doğumla başlayıp ergenlik çağına kadar geçen dönemdir. Bu dönemi yaşayanlara çocuk denir. Türkiye'de genelde 0-11 veya 12 yaşları arasına rastlayan bu çağ kendi içinde alt dönemlere ayrılır. 0-3 yaş arası bebeklik, 3-6 yaş arası ilk çocukluk ve 6-11 veya 12 yaş arası son çocukluk dönemi olarak bilinmektedir. Okula gitme veya gitmeme yönünden

⁹ Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*, s. 25.

¹⁰ Köylü, s. 137.

¹¹ Kişilik, birbiriyle etkileşimde bulunan çok sayıda sistemden oluşur. Bu sistemlerden her birinin tek başına önemli bir fonksiyonunun olmasının yanı sıra, birlikte birbiriyle etkileşim halinde iken söz konusu olan bir kişilik yapısı vardır." (Gülgün Yanbastı, *Kişilik Kuramları*, (İzmir: Ege üniversitesi Yayınevi, 1990), s. 9.) Norman L. Munn'a göre ise kişilik "bir fertte yapıların, davranış tarzlarının, alakaların, ruhi davranışların, yeteneklerin, kabiliyet ve istidatların en karakteristik bir bütünlemesidir." (Norman L. Munn, *Psikoloji İnsan İntibakının Esasları*, II, (çev. Mâhid Tander İstanbul: 1975), s. 393)

¹² Karakter terimi birçok disiplinin konu alanına girmektedir. Bundan dolayı karakter terimini, her disiplin kendi çalışma alanına göre farklı tanımlamıştır. Karakter kelimesi Fransızca asıllı olup lügatlerde; "Bir bireyin kişiliğini oluşturan ve çevresine gösterdiği tepkileri belirleyen sürekli, duygusal niteliklerin tümü" şeklinde ifade edilmektedir. (G. Kerschensteiner, *Karakter Kavramı ve Terbiyesi*, (çev. H. Fikret Kanad, Ankara: MEB, 1977), s.14) Bu kelime dilimizde genelde "tabiat" kelimesi ile karşılanmaktadır. "Tabiat" kelimesi ise; "Bir varlığı, bir şeyi belirleyen özelliklerin tümü" (Amiran Kurtkan Bilgiseven, *Sosyal Bilimler Metodolojisi*, (İstanbul: Filiz Kitapevi, 1974), s. 84), ayrıca "seciye" ve "huy" gibi kelimelerle de ifade edilmektedir. "Seciye" kelimesi "tabiat, huy, yaratılış anlamlarına gelip Fransızca "caractere" kelimesinin karşılığıdır." (Muhammed Kutub, *Menhecü't-Terbiyeti'l-İslam*, (Mısır: 1980), s. 336) "Huy" kelimesi ise "farsça asıllı olup; yaratılıştan gelen özellik, tabiat, mizaç; sürekli yenilediği için vazgeçilemez bir durum almış alışkanlık" anlamlarına gelmektedir. Bu son tarifimizde bu defa da "tabiat" kelimesi "mizaç"la özdeşleştirilmektedir.

çocukluk dönemi, okul öncesi çağ (0-6 yaş arası) ve okul çağı (6-11 veya 12 yaş arası) olarak sınıflandırılmaktadır.¹³

Her ne kadar çocukluk dönemi ile ilgili yukarıda olduğu gibi bazı sınırlamalar getirilerek tanımlar yapılırsa da çocukluk kavramının tanımı ve yaş sınırlarının kesin çizgilerle belirlenmesi oldukça zor görünmektedir. Çünkü çocukluk döneminin sınırları konusunda toplumlar arasında farklılıklar olduğu gibi aynı toplumun çeşitli kademelerinde de farklılıklar görülebilmektedir. Ayrıca çocukluk üst sınırı belirsiz bir çağ olduğu için çocukluk kavramına ait tek ve kesin bir tanım yapmak oldukça zor görünmektedir. Büyüme ve olgunlaşma kalıtım, beslenme, sağlık durumu ve çevre gibi faktörlerden etkilendiği için kişiden kişiye değişmektedir.¹⁴ Bununla birlikte bazı araştırmacılar çocukluk çağını “oyun ve öğrenim yıllarını kapsayan dönem” olarak belirlemiş, bazıları ise beden ve zihin gelişimini ölçü olarak almış, ergenlik belirtilerinin başlamasını çocukluğun bitimi olarak değerlendirmişlerdir.¹⁵

D-y-n kökünden türeyen din kavramı bir isimdir. Arap dilinde çok farklı anlamlar içermektedir. Aynı zamanda bu kelime içerisinde zıt anlamlıları barındırmaktadır. Sözlükte, ceza/mükâfat, adet/durum, itaat/isyan, hesap, zül, inkiyad, hüküm/kaza, galebe, kahr, isti’la, mülk, ferman, tevhit, ibadet, millet, şeriat, vera’, takva, hizmet, ihsan ve ikrah gibi anlamlara gelmektedir.¹⁶ Terim olarak din, akıl sahiplerini kendi arzuları ile bizzat hayırlara sevk eden ilahi bir nizam, Allah tarafından konulmuş ve insanları O’na ulaştıran bir yoldur.¹⁷

Dine hem etimolojik ve epistemolojik olarak farklı anlamlar yüklenilmesinden hem de ideolojik ve felsefi yaklaşımların bu çeşitliliği artırmasından dolayı kavramın tanımı konusunda bilimsel çevrelerin ulaştığı ortak bir nokta bulunmamaktadır.¹⁸ Bununla birlikte dinin tanımlanmasındaki zorluğun iki önemli sebebi daha vardır. Birincisi, dinin çok yönlü, çok boyutlu bir gerçeklik olması ve basit hiçbir unsura indirgenmeye imkân vermemesidir. Dini, düşünmenin, hissetmenin, davranışın ve ilişki kurmanın bir yolu olarak düşünürsek, o insan ve toplum hayatının her boyutunda yer alır. Bu yüzden de bütün boyutları ile dinin tek bir tanım altında ortaya konulması oldukça güç gözükmektedir. İkincisi ise bilim adamlarının, dini kendi dünya görüşleri ve ideolojilerine göre

¹³ Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993), s. 31.

¹⁴ Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*, s. 26.

¹⁵ Atalay Yörükoğlu, *Çocuk Ruh Sağlığı*, (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1983), s. 17.

¹⁶ Fikret Karaman, v.dğr., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), s.122.

¹⁷ Nedim Serinsu (ed.), *Dini Terimler Sözlüğü*, (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2009), s. 59.

¹⁸ Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, (5. bs., Ankara: Pegem Akademi, 2011), s. 5-6.

tanımlamalarıdır. Burada daha çok dinin belli bir boyutu ya da işlevinin merkeze alınması ve bütün bir dini gerçekliğin buna indirgenerek kavramsallaştırılması söz konusudur.¹⁹

Dinin işlevsellik, etimolojik ve epistemolojik gibi farklı boyutlardan tanımlanması onu açıklanması zor bir kavram haline gelmesine neden olmuştur. Buna rağmen din kavramının “İnsanın kayıtsız şartsız var olan Mutlak Varlığa yönelişi ve O’nun tarafından kuşatılışı”²⁰ şeklinde bütün görüşleri kapsayıcı bir tanımlanmıştır.

İnsanlık tarihi ile birlik ortaya çıkan olgulardan birisi de dindir. Tarihçiler, antropologlar, arkeologlar, kültür araştırmacıları dini olgu ve nesnelere tarihin her döneminde ve dünyanın her yerinde karşılaşmaktadırlar. Dolayısıyla dinin tarihi insanlık kadar eskidir.²¹ Din, bir fert ve toplum gerçeği olup, manevi hayatı zenginleştiren faktörlerin başında gelir. İnanma duygusu insanın doğuştan getirdiği ve onun kopmaz bir parçasıdır. Her şeye gücü yeten aşkın bir varlığa inanmak insanda bir ihtiyaçtır. Birey, bu inanma ihtiyacını bazen gerçek kaynağından aldığı bilgilerle karşılamış, bazen de gerçek din önderlerini bulamadığı zamanlarda bizzat kendisi bir inanç dünyası oluşturmuştur. Taşlara, putlara, hayvanlara, atalar ruhuna ve benzeri değersiz şeylere tapmış, fakat mutlaka bir varlığa bağlanmış, onu kutsal olarak kabul etmiş ve ona karşı kulluk görevini yerine getirmeye çalışmıştır. Sosyo-psikolojik araştırmalar, insanlar arasında dinsizler bulunabileceğini göstermiş ama şimdiye kadar dinsiz toplum görülmemiştir. İnsanlığın ne kadar eski tarihine, ne kadar önceki devirlerine inilirse inilsin, her zaman bir din olgusu ile karşılaşmıştır.²²

Çalışmada üzerinde durulacak son kavram din eğitimidir. Kavram din ve eğitim sözcüklerinden oluşmaktadır. Kavramın anlaşılabilmesi için söz konusu sözcüklerin açıklanması gerekmektedir. Din kelimesi daha önce tarif edildiği için sadece eğitim kavramının açıklaması yapılacaktır. Türkiye’de Eğitim Bilimleri alanında kabul görmüş olan eğitimin tanımını Salahattin Ertürk “Eğitim, bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir.”²³ şeklinde yapmaktadır. Din ve eğitim kavramlarının açıklamasından yola çıkılarak en kapsamlı din eğitimi tanımı “bireyin dinî davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme denemeleri sürecidir.”²⁴ şeklinde yapılmaktadır.

¹⁹ Kenneth I Pargament, 1992, s. 206’den Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisine Giriş*, (İstanbul: Dem Yayınları, 2015), s. 37-38. alıntı yapılmıştır.

²⁰ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, (Ankara: Gün Yayıncılık, 1988), s. 4.

²¹ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisine Giriş*, (İstanbul: Dem Yayınları, 2015), s. 29.

²² Hans Freyer, *Din Sosyolojisi*, (çev. Turgut Kalpsüz, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1964), s. 31.

²³ Salahattin Ertürk, *Eğitimde Program Geliştirme*, (Ankara: 1997), s. 12

²⁴ Tosun, s. 23.

Çocukluk Döneminde Din Eğitiminin Gerekliliği

Çocukluk döneminin genel özelliklerinden birisi de merak ve öğrenme isteğidir. Özellikle 3-4 yaşları, çocukların yeni karşılaştıkları her şeyi sorma isteğinin en yoğun olduğu kritik bir dönemdir. Bu yaşlar çocuğun 'ne, niçin, neden, kim, nerede' gibi aslında kişisel ve sosyal gelişimini sağlayacak ve güçlendirecek soruların en fazla olduğu bir dönemdir. Çocuk çevresinde gördüğü her şeyi kendine göre anlamlandırıp öğrenmek ister.²⁵

Çocuğun söz konusu sorulara cevap bulması oldukça önemlidir. Eğer çocuk aile, okul gibi çevresindeki bilgi kaynaklarından kendisini tatmin edecek cevaplar bulamazsa farklı kanallara yönelebilir. Bu kanallardan alacağı bilgiler onun bilişsel ve duyuşsal gelişim dönemlerine uygun değilse yanlış anlaşılmalara neden olabilir. Bu yanlış anlaşılmaları daha sonraki dönemlerde düzeltmek güçleşebilir veya oldukça fazla uğraşı gerektirebilir. Kritik dönem olarak adlandırılan bu dönem²⁶ çocukların gelecek hayatında telafisi mümkün olmayan davranış temellerinin atıldığı ve dini algılarının oluştuğu bir dönemi kapsar. Bu yıllarda yaşadığı olayların, elde ettiği bilgilerin ve kazanımların tesirlerinin izleri kalıcı ve kuvvetlidir. Bu dönemi kritik ve önemli kılan diğer bir hususu da çocukluk döneminde çocuğun yaşam tarzı, şahsiyetinin çekirdeğini oluşmasıdır.²⁷

Konuya insan-din ilişkisi açısından bakıldığında, insanın tabiatı gereği din ile ilgili olduğu bilinen bir gerçektir. Bu gerçekten hareketle, bireyin kendisi ve varlığının, hayatının anlamını arayan sorulara cevap bulma konusunda dinin verilerini kullanmanın kaçınılmaz olduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu sorular insanın fizik ötesi alem ile ilgili sorular olup bunların en doyurucu cevabı dinden gelmektedir.²⁸ Din eğitim-öğretimi, bireye soru sorma çağından başlayarak ileri yaşlara kadar süren, nereden nereye, niçin, nasıl gibi değer arayışlarını ifade eden sorularına cevap bulmada yardımcı olmaktadır.²⁹

Çocuklar, Aşkın Varlığa inanma hususunda özel ve canlı bir hazırlık içindedirler.³⁰ Bu hazırbulunuşluktan dolayı, Aşkın Varlıkla ilgili olarak çocuklar her şeyin kaynağını, ilk insanı, yeryüzünü hatta bizzat Allah'ın kendisini merak ederler, sürekli sorular sorarlar. Daha çok ne olduğunu ve kimin olduğunu arayıp bulmak ve çevresine karşı duygularını

²⁵ Senemoğlu, s. 39-90; Bacanlı, s. 90-93; Münire Erden-Yasemin Akman, s. 40.

²⁶ Bacanlı, *Gelişim ve Öğrenme*, (9. bs., Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004), s. 43.

²⁷ H.M. Çamdibi, *Şahsiyet Terbiyesi ve Din Eğitimi*, (4. bs., İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011), s. 227.

²⁸ Bilgin, s. 4-5.

²⁹ Tosun, s. 96.

³⁰ Kerim Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1983), s. 41.

güçlendirmek içindir.³¹ Bu konu ile ilgili 4 yaşındaki çocuk ile annesi arasında geçen konuşma oldukça önem arz etmektedir;

“Çocuk: İnsanlar nasıl dünyaya gelir?”

Anne: Anneler dünyaya getirir.

Çocuk: Fakat onlar büyüktür.

Anne: Lakin onlar evvelce küçüktü.

Çocuk: Evet fakat evvelce hiçbir şey yokken onları nasıl yaptılar?

Bununla ilk insanlar nasıl yaratıldılar? demek istiyordur.”³²

İnsanın tabiatında var olan inanma duygusunu sağlıklı bir şekilde yönlendirmede görev din eğitime düşmektedir. Söz konusu eğitim sayesinde çocuklar din hakkındaki sorularına cevap bulabilmektedir. Bu bağlamda çocukluk döneminde verilecek eğitimde din eğitiminin oldukça stratejik bir yere sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak bu dönemde verilecek din eğitiminde İlahiyat bilimleri, eğitim bilimleri, psikoloji, din psikolojisi, sosyoloji, din sosyolojisi bilimlerinin verilerinden faydalanılması gerekmektedir. Söz konusu bilimlerin bulgularından faydalanmadan yapılan din eğitiminin çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimlerine katkısı sınırlı olmaktadır.

Çocukluk döneminde verilen eğitimde din eğitiminin yer almasının çok sayıda gerekçeleri bulunmaktadır. Eğitimin başlıca amaçları arasında sağlam kişilik ve karaktere sahip bireyler yetiştirmek olmuştur. Bu nedenle eğitim ile karakter geliştirme arasında sıkı bir bağ vardır.³³ İslam dini de bireylere verilecek olan din eğitiminde insanın bütün olarak ele alınmasına vurgu yapmaktadır. Karmaşık ve duygusal bir yapıya sahip olan insanı, birtakım karmaşıklıklardan kurtaran, onun duygusal yönünü düzene koyan yegâne unsur dindir. Zira insanın ruhsal yapısının bir bölümünü teşkil eden din unsuru ile karakter kavramı arasında bir ilişki, bir etkileşim söz konusudur. Bu anlamda olgunlaşmış bir dini inancın gerek zihniyet yönünden gerekse psikolojik ve ahlaki yönden kendi içinde dengeli ve tutarlı, aşırılıklardan uzak, bütünleşmiş bir kişiliğin oluşmasına katkı sağlayacağı söylenebilir. Zira çok yönlü ve derinlikli düşünebilen ve yüksek seviyede inançlara sahip insanlar olaylara ön yargılı davranmaktan kaçınmaktadır. Araştırma sonuçları, bu anlamda dini aktivitesi olan samimi dindar kişilerin toplumda daha az ön yargılı, herkesi olduğu gibi kabul eden, farklı düşüncelere,

³¹ Ronald and Juliette Goldman, *Children's Sexual Thinking*, (London: Routledgeand Kegan Paul Ltd., 1982), s. 20.

³² William Rasmussen, *Dört ile Yedi Yaş Arasındaki Çocuğun Ruhiyatı*, (çev. Abdullatif Nevzat, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1341), s. 67.

³³ Halit Karatay, “Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı”, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Terature and History of Turkish or Turkic* 6/1 Winter 2011, pp. 1439-1454.

dinlere saygılı ve başkalarına karşı daha çok yardımsever olduklarını ortaya koymaktadır.³⁴

Çocukluk döneminde verilen din eğitiminin bireyin kişilik oluşumuna diğer katkısı da, toplumsal hayatta gelişen olaylara karşı bireye güvenilirlik sağlamasıdır.³⁵ Bu durum çocukluk yaşından itibaren geliştirilen güvene dayalı değerlerin gelişmesinde inançların önemli bir fonksiyona sahip olduğu anlamına gelmektedir. Bu anlamda ergenlik döneminde şüphelerden arınmak, orta yaşlarda orta yaş krizi denilen olguyu iyi yönetebilmek, ileriki yıllarda bütünleşmiş bir şahsiyet kazanmak ve nihayet yaşlılık döneminde ölüm korkusu gibi duygusal durumları düzenlemek büyük oranda inanç unsuru ve onun sağlıklı bir şekilde gelişimiyle ilgilidir. Çocukluk döneminden itibaren sağlıklı bir şekilde güven duygusu gelişmiş bireylerin çevrelerinde olup biten şeyleri sağduyulu şekilde anlamlandırdıkları, olgun bir inanca sahip bireylerin pek çok kaygı ile başa çıkabildikleri, hayatı anlamlandırmada, olaylar karşısında serinkanlılıklarını koruyarak rahat ve sağlam bir duruş sergiledikleri bilinmektedir.³⁶

İslam, bireyi bir bütün olarak ele almaktadır. Bu bağlamda İslam dinin önerdiği eğitimin bireyin ruh sağlığı üzerindeki olumlu etkileri şöyle ifade edilmektedir; "Mutedil, ölçülü inanca sahip dindar bir şahıs, sinir sistemini metin bir zarla korumuş demektir. Çünkü dini duygu, cinneti meydana getiren birçok etken ve fenalıklardan insanı korur. Her din egoistliği meneder. Başkalarını düşünmeyi teşvik eder. Kalpte kin ve düşmanlığın yaşanmasına müsaade etmez. Düşmana bile merhameti ve affı telkin eder. Yemede, içmede ölçülü olmayı tavsiye eder."³⁷

Çocukluk döneminde verilecek sağlıklı ve bilimsel temelli din eğitimi çocuklara hayatı anlamlandırma konusunda büyük katkı sağlamaktadır. Varlığı anlama ya da bir anlam bütünlüğü içinde kavrama eğilimi, insan olmanın en önemli ayrıcalıklarından biridir. Bu köklü eğilimin motivasyonu altında birey kendisi ile fiziksel ve toplumsal çevresiyle ilişkiler geliştirir, düzenlemelerde bulunur. Sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve kültürel değişmeler, hayatı karmaşaya ve çözümsüzlüğe sürükleyecek hızlı gelişmelere yol açmıştır. Böyle bir ortamda kendini arayan birey, varoluşsal boşlukla yüz yüze gelmiştir. Modernitenin sunduğu her türlü imkâna karşı insanlar, anlamsızlık duygusundan kurtulamamıştır. Bununla birlikte varlığın yaratılış gayesi dikkate alınmadığı zaman, fiziki âlem bir çarpışma sahnesi gibi algılanmaktadır. Ayrıca sosyal hayatın

³⁴ Osman Taştekin, "İnanç Öğretiminin Psiko-Pedagojik Temelleri", *Diyanet İlmî Dergi* 39/1, (2003): 23.

³⁵ Yurdağül Mehmedoğlu, *Ahlaki ve Dini Gelişim Çocuğum Değerlerimizi Öğreniyor*, (İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2003), s. 34.

³⁶ Necati Öner, *Stress ve Dini İnanç*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997), s. 37.

³⁷ Hüseyin Peker, *Din ve Ahlak Eğitimi Psikolojik ve Metodik Esaslar*, (Samsun: Eski Seda Matbaası, 1998), s. 19.

temelleri özünden uzaklaştırılıp yanlış mecralara dayandırılarak geniş, kapsamlı, soyut olan fizik ötesi âlem de seküler bir mantığın kısır döngüsüne sıkıştırılmaya çalışılmaktadır. Birey üzerinde meydana gelen söz konusu olumsuzluklarla başa çıkabilmede din eğitiminin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Yeryüzündeki her şey bir amaç için yaratılmış olup, meydana gelen her şey bir ölçü ve düzen içerisinde, evrensel bir amacı yerine getirmek amacıyla kurgulanmıştır. Bundan dolayı dini kişiliği gelişmiş birey kâinatta cereyan edenleri bir karmaşa ve kargaşa olarak değerlendirmez, düzenli bir yaratılış olarak görür. Bu bağlamda bilimsel gerçekler bağlamında din eğitimi almış ve dini kişiliği gelişmiş birey, kâinatta meydana gelen olayları rahat bir şekilde anlar ve anlamlandırır. Çünkü tabiattaki ilk ilahi sebep, Allah'ın değişmez kanunlardan başka bir şey değildir.³⁸ Dolayısıyla kişilik ve kimlik oluşumun temelini atıldığı çocukluk döneminde verilen ister özgün isterse yaygın eğitim olsun din eğitiminin ihmal edilmesi çocukların gelişiminde yerinin doldurulması zor bir durum ortaya çıkaracaktır.

Çocukluk Döneminde Din Eğitiminin Nasıllığı

Eğitim-öğretimde, ne öğretilmeli? ne kadar öğretilmeli? niçin öğretilmeli? soruları kadar, nasıl öğretilmeli? sorusu da önemlidir. Eğitim-öğretime konu yapılan mesele öğrencinin gelişimine uygun değilse, onun ihtiyaçlarına cevap vermiyor ve anlayabileceği eğitim-öğretim yöntem ve teknikleri ile anlatılmıyorsa amaçlanan hedefe ulaşmak oldukça zordur. Bu bağlamda soyut konuların oldukça geniş yer aldığı din, söz konusu olduğunda eğitim-öğretimin nasıllığı daha da önem kazanmaktadır.

Araştırmalar, çocukların pek erken yaşta, genellikle kendilerini ayrı bir varlık olarak algılayıp kişilik geliştirmeye başladıkları 3-4 yaşlarında, din alanında gelen cevaplarla karşılanabilecek soruları belirlemiştir.³⁹ Bu yaşlarda dini olay, olgu ve kavramlarla ilgili sorular sorması bunun bir göstergesidir.⁴⁰ Çocuk zihninde canlanan bu sorulara cevap arayışı içerisinde. O, cevap alamadığı sorularına cevap bulacak başka kaynaklara yönelecektir. Bulduğu bu cevapların ne şekilde olacağı önceden tahmin edilememekte, hatta hatalı veya yanlış olabileceği endişesini her zaman akla getirmektedir. Önceki anlayışların aksine ilk yıllardan başlayarak çocukların çevrelerinden etkilendikleri ve kişilik oluşturmada bir hayli yol kat ettiği ortaya çıkmıştır. Kişilik oluşumu ve gelişiminin yüzde yetmiş veya seksen gibi büyük bir kısmı altı-yedi yaşlarında tamamlandığı bilinen bir gerçektir. Hal böyle olunca okul öncesi önemi daha da ön plana çıkmaktadır. Bireyin

³⁸ İsmail Raci el-Faruki, *İslam Kültür Atlası*, (çev. Mustafa Okan Kibaroglu-Zerrin Kiaroglu, İstanbul: İnkılap Yayınları, 1999), s. 96.

³⁹ Bilgin, s. 24.

⁴⁰ Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*, s. 40; Yavuz, s. 21.

hayata bakışı, olayları anlamlandırması ve sağlam karakter sahibi olması adına bu dönemin hem kolay hem de kalıcı olduğu da dikkate alınmalıdır.⁴¹

İnsan, kendi değerini anlamak ve yaratıcı gücünü ortaya koyabilmek için inançsız tasavvur edilemez ve herhangi bir şeye inanmak zorundadır.⁴² Her insanda Allah'ı talep eden manevi bir boşluk vardır. Bireyin iç dünyasındaki bu boşluk bir açlık oluşturur. Birey bu açlığı iş, para, makam ve güç gibi dünyevi şeylerle gidermeye çalışır. Fakat bunlardan hiç birisi bireyi tam manasıyla tatmin etmez. Çünkü insanın manevi dünyasında yeri başka bir şey ile doldurulamayacak bir ihtiyaç olarak bulunan Allah inancı, sağlıklı bir şekilde doyurulmadığı zaman beraberinde bazı problemleri de getirmektedir.⁴³

“Bir Amerikan üniversitesinde intihar girişiminde bulunan 60 öğrenci üzerinde anket yapılmış ve bu öğrencilerin %85'i, intihar girişimlerine gerekçe olarak “yaşamın anlamsız gözükmelerini” göstermiştir. Ama daha da önemlisi, yaşamı anlamsız gören bu öğrencilerin %93'ünün “aktif bir sosyal yaşamları vardır. Akademik performansları yüksektir ve aileleri ile ilişkileri iyidir.” Burada söz konusu olan şeyin, duyulmayan bir anlam çılgılığı olduğunu belirtmek gerekir. Bu, bolluk içinde yüzen toplumlarda ve zengin eyaletlerde olan bir şeydir. İnsanların sosyoekonomik durumunu iyileştirmemiz halinde her şeyin yoluna gireceği, insanların mutlu olacağı bir rüyaydı. Anlam olmadan, mutlu yaşamının imkânı yok gibi görünüyor.”⁴⁴

Yapılan söz konusu çalışma ile maddi şeylerle bireyin bir şeye inanma ihtiyacının giderilemeyeceği ortaya konulmaktadır. Dolayısıyla insanın ayrılmaz bir parçası olarak görülen inanma duygusunun sağlıklı bir şekilde doyurulması için çocukluktan itibaren bilimsel gerçeklere dayalı ve dinin özüne uygun din eğitime ihtiyaç vardır. Çocuğun dini ilgi ve ihtiyaçları karşılanmalı, çeşitli endişelerle geciktirilmemeli ve ertelenmemelidir. Doğuştan inanmaya istidadı olan insanın yetiştirilmesinde onun fıtrati korunmalı ve geliştirilmelidir.⁴⁵

Din, bireyin hayatının her aşamasında yer almasına onun eğitimi ve öğretimi sürekli tartışılmaktadır. Bu konuda tamamen birbirine zıt iki görüş bulunmaktadır. Bunlardan birincisi dini fitri yetenek olarak görmektedir. Dini yaşayışın çocuğun ruhuna sadece yerleştirilmediğini, aynı zamanda

⁴¹ Abbas Çelik, “Çocuk, Oyun ve Din Eğitimi”, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 9, (2004): 188-189.

⁴² Peker, s. 15.

⁴³ D.J. Wolpe, *Teaching Your Children About God*, (New York: Harper Collins Publishers Inc., 1995), pp. 214-215.

⁴⁴ E.V. Frankl, *Duyulmayan Anlam Çılgılığı*, (çev. Selçuk Budak, Ankara: 4. bs., Öteki Matbaası, 1999), s. 14.

⁴⁵ Bayraktar Bayraklı, *İslam'da Eğitim*, (2. bs. İstanbul: Anda Neşriyat, 1983), s. 132.

içgüdülerden doğal olarak doğup geliştiğini kesin olarak bakılabileceğini⁴⁶, pedagojik tecrübelerinden de çocukta büyük bir dini potansiyelin varlığını oraya koyduğunu⁴⁷ savunmaktadır.

İkinci grup ise çocukluk döneminde ne dinin ne de onun eğitiminin yer almama gerektiğini savunan farklı bir uç yaklaşım bulunmaktadır. Natüralist eğitim anlayışının önemli temsilcilerinden Rousseau, çocukların gençlik dönemine kadar dini ya da ahlaki öğretilerle karşılaşmaması gerektiğini iddia etmektedir. Rousseau, Emile'i çocukluk döneminde din eğitiminin uzaklaştırırken, bunu dinin önemsizliğinden dolayı değil, yanlış anlaşılma maruz kalacağından dolayı ön görmüştür.⁴⁸ Bu yaklaşımı savunanlar dinin bir yanılama,⁴⁹ totem ve tabu⁵⁰ olduğunu insanın ilkelliğinden, acizliğinden ve zayıflığından kaynaklanan bir yöneliş⁵¹ olarak tezahür ettiğini, bu nedenle çocuğun dine yabancı olduğunu iddia etmişlerdir.

Din eğitimi konusunda tartışılan diğer bir konu da din eğitimi başlama yaşıdır. Bu konuda farklı görüşler ileri sürüldüğü bilinmektedir. Bir grup eğitimci din eğitimi zekâ gelişimi ile ilişkilendirerek ergenlik çağına doğru çekilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Diğerleri ise din eğitimi duygu ile ilişkilendirerek erken yaşlarda başlanmasını doğru bulmaktadırlar.⁵² Her iki görüşün de kendini haklı çıkaracak bilimsel temellendirmeleri bulunmaktadır.⁵³

İslam'ın temel kaynaklarına bakıldığında doğan her bireyin dini istidat ve yeteneğe yatkın olduğu görülmektedir. Kur'an-ı Kerim'de "Yüzünü doğru bir din olan İslam'a, insanların fitratına uygun olan dine çevir..."⁵⁴ ve Hz. Muhammed (sav)'in bir hadisinde de "Her doğan fitrat üzere doğar..."⁵⁵ şeklinde geçmektedir. Kaynaklarda geçen "fitrat" kavramı terim olarak "Hakkı, gerçeği kabul ve idrak etme yeteneği" şeklinde yorumlanmaktadır.⁵⁶ Bu yorumlamadan yola çıkan İslam eğitimcileri insan fitratına, Allah'ı

⁴⁶ Yavuz, s. 39.

⁴⁷ Antoine Vergote, "Çocukta Din", çev. Erdoğan Fırat, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XXII, (1978): 315.

⁴⁸ C. Daniel Baston, "Creative Religious Growth and Pre-Formal Religious Education", *Religious Education*, Vol LXIX, No: 3 (1974), s. 309.

⁴⁹ Daha geniş bilgi için bkz. Sigmund Freud, *Bir Yanılamanın Geleceği*, (çev. Selçuk Budak, Ankara: Öteki Yayınevi, 1997), s. 199-225.

⁵⁰ Daha geniş bilgi için bkz. Sigmund Freud, *Totem ve Tabu*, (çev. K. Sahir, İstanbul: Sosyal Yayınları, 1996), s. 11-34.

⁵¹ Sigmund Freud, *Toplum Psikolojisi*, (çev. Kemal Saydam, İstanbul: Düşünen Adam Yayınları, 1993), s. 80.

⁵² Mehmet Emin Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2016), s. 58; Yavuz, s.107-114.

⁵³ Tosun, s. 147.

⁵⁴ En'am 6/75-79; Rum 30/30.

⁵⁵ Buhari, Cenaiz 80, 92, 93; Müslim, Kader 22,23; İbn Hanbel, II/232, 275, 393.

⁵⁶ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, (Ankara: Hisar Yayınları,1960), s. 3823-3824.

arayıp bulma, O'na ibadet etme ve hak dini kabul etme istidadının Allah tarafından verildiğini belirtmişlerdir. Ayrıca insanın her türlü olumsuz şartlar içerisinde dahi Allah'ın varlığını kavrayacak ve benimseyecek bir kapasitede yaratıldığını ifade etmişlerdir.⁵⁷

Batılı bilim adamları Ernest Harms, David Elkind, Ronald Goldman ve James W. Fowler'ın da çalışmalarında çocukluk dönemindeki dini gelişimin sağlıklı şekilde yönlendirilmesi çocukluk döneminde verilecek din eğitimi ile mümkün olabileceği ifade edilmektedir.⁵⁸ Bu dönemde verilecek din eğitiminde çocuğun gelişmekte olan zihin yapısına, sınırlı kelime dağarcığına, dinsel hazıroluşuna ve sınırlı kelime dağarcığına dikkat edilmelidir.⁵⁹ Çocukluk çağında verilen din eğitiminde söz konusu hususlara dikkat edilmemesi durumunda verilen eğitimin onların gelişimlerine katkı sağlaması beklenemez.

Bu durum özellikle çocukluk döneminde din eğitiminin gerekliliği ile birlikte din eğitiminin nasıl olması gerektiğinin önemini ortaya koymaktadır. Çocuğun gelişim özelliklerine uygun olmayan, onun ilgi ve ihtiyaçlarına cevap vermeyen bir program ile öğrenim-öğretim ilke ve yöntemlerini esas almayan bir öğretim sadece başarısız olmakla kalmaz, aynı zamanda bireyin zihinsel ve duyu gelişimine ket vuracağı gibi, bireysel bağımsızlık kazanma, olumlu sosyal ilişki kurma isteklerini de engeller, yani bireyin ayırıcı benliğinin oluşmasına, tutarlı kimlik geliştirmesine olumsuz etki yapar.⁶⁰ Nasıl ki, iyi ürün elde etmek için çiftçinin işlediği toprağın ve ekinin özelliklerini iyi bilmesi, sanat eseri koyabilmek için bir heykel tıraşın işlediği mermerin cinsini ve özelliklerini tanınması gerekiyorsa, çocuğun eğitiminden sorumlu olanlar da çocuğu bedeni ve ruhi tüm özellikleri ile tanınması gerekmektedir.⁶¹ Çocuğu tanımak için de, onun fiziksel, zihinsel, sosyal, duygusal ve dini gelişim gibi tüm gelişim alanlarını ve özelliklerini bilmek gerekmektedir.⁶²

Bireyin gençlik ve yetişkinlik dönemlerindeki dini tutum ve davranışlarının temellerinin oluşmasında ve şekillenmesinde, onun çocukluk döneminde verilecek olumlu ve bilimsel temellere dayalı bir din eğitimi, bireyin ileride sağlıklı bir dini duyu ve inanç gelişimini sağlayabileceği gibi, olumsuz ve bilimsel temeli olmayan bir dini eğitim de bireyin sağlıklı bir dini gelişim

⁵⁷ Yaşar Fersahoğlu, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Duygu Eğitimi*, (İstanbul: Marifet Yayınevi, 1998), s. 5.

⁵⁸ Daha geniş bilgi için bkz. Cemil Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, (İstanbul: Dem Yayınları, 2011), s. 102-119.

⁵⁹ Krş. Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, s. 28-43.

⁶⁰ Ramazan Buyrukçu, "Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretiminin Kişilik Gelişimine Etkisi", *Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu Mayıs 26-27 2001*, (Adapazarı: Değişim Yayınları, 2001), s. 237.

⁶¹ Guy Jacquin, *Çocuk Psikolojisinin Ana Çizgileri*, (çev. Mehmet Toprak, İstanbul: 2. bs., Remzi Kitabevi, 1969), s. 19.

⁶² Adam, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*, s. 14.

göstermesine, dinden uzaklaşmasına hatta ruhsal sorunlara yol açabilecektir.⁶³ Ayrıca çocuğun her şeyden güçlü, kudretli bir varlığa inanma eğilimiyle beraber çevresinde duyduğu ve gördüğü dini kavramların ve davranışların ne anlama geldiğini ve aslını öğrenme merakı⁶⁴ bu eğilimlerin gelişiminin takip edilmesini ve eğitiminin nasıl olması gerektiğinin araştırılmasını zorunlu hale getirmektedir.

Farklı ortam ve imkânlarda yetişmekte olan çocuklar üzerindeki gözlemlerin karşılaştırılması, ilk duygusal ihtiyaçların önemini ortaya çıkarmaktadır. İlk duygusal ihtiyaçların doyurulmasının, çocuğun daha sonraki gelişim dönemlerini olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmaktadır. Çünkü duygusal ihtiyaçları tatmin edilmiş çocuklarla ihmal edilmiş çocukların, daha sonraki gelişmelerinde farklılıklar ortaya çıktığı gözlenmektedir. Araştırmalar, anne sevgisi veya onun yerini tutabilecek yakın kişinin sevgisi ile büyüyen çocuklarla, böyle bir sevgiden uzak, istenmeyen çocuk olarak büyüyenler, gıdaları bilimsel olarak verilmiş olsa bile beden gelişiminden zihin gelişmesine, hatta bağışıklık sistemlerinin gücüne kadar varan farklılıklar göstermektedir.⁶⁵ Bu bağlamda çocukluk döneminde verilen din eğitimi sevgi, şefkat, güven gibi duygular çoğun eğitime katkı sağlamaktadır. Bir yönüyle fitri, bir yönüyle kazanılmış bir duygu olarak kabul edilen sevgi duygusu, bireyin dini duygusunun gelişmesinde oldukça önemli yere sahiptir. Çünkü Allah sevgisi, güven, bağlanma, adalet, paylaşma, dürüstlük gibi dinin temel özellikleri olarak kabul edilen duyguların ortaya çıkmasını sağlar. Böylelikle dini duygunun gelişmesine kaynaklık eden diğer olumlu bütün duyguları besler⁶⁶ Dolayısıyla çocukluk döneminde verilen eğitimin duygular aracılığı olması ile çocuklara olumlu katkı sağlamaktadır.

Kişisel tecrübeler ve kontrollü gözlemlere dayalı bulgular, bebeklerin ilk birkaç günden itibaren alışkanlık kazanmaya başladıklarını göstermiştir. Gözlem yoluyla öğrenme, taklit yoluyla öğrenme model olarak öğrenme ya da sosyal öğrenme olarak da adlandırılan sosyal öğrenme kuramının kurucusu Albert Bandura, insan öğrenmelerinin daha çok izleyerek ve duyarak gerçekleştiğini savunmaktadır. Ona göre ilk çocukluk döneminde öğrenmenin çocuğun sadece bizzat yaşadığı değil, etrafında olup bitenleri gözleyerek ya da duyarak da gerçekleştirmektedir. Modelleyerek ya da etrafında olup bitenleri gözleyerek, çocukların en hızlı öğrenme şekillerine ulaştıkları, günümüzde de kabul edilen bir sonuçtur.⁶⁷ Bu demektir ki, onlar

⁶³ Köylü, s. 14.

⁶⁴ Peker, "Okul Öncesinde Çocuğun Dini Gelişimi ve Eğitimi", *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi*, (Ankara: Türk Yurdu Yayınları, 1999), s. 301-302.

⁶⁵ Beyza Bilgin-Mualla Selçuk, *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*, (Ankara: Gün Yayıncılık, 1999), s. 74.

⁶⁶ Mehmedoğlu, s. 110.

⁶⁷ Senemoğlu, s. 221-222; Kemal Sayar-Mehmet Dinç, *Psikolojiye Giriş*, (İstanbul: Dem Yayınları, 2011), s. 45-46.

öğrenmeye erken yaşlardan itibaren başlamışlardır. Gördükleri ve duydukları, zihinlerinde izlenimler bırakmaktadır. Çocuklar bu izlenimleri, ileride, onları ne zaman, nerede ve nasıl edindiklerini hatırlamaksızın kullanacaklardır.⁶⁸ Bu bağlamda çocukluk döneminde din eğitimi hususunda en büyük görevlerden birisi de ailelere düşmektedir. Çocuklar ailelerinden gördükleri, duydukları her şeyi sorgulamadan kabul etmektedir. Dolayısıyla aileler gerek yaşantıları gerekse söylemleri ile çocuklarının din eğitimine olumlu katkı sağlayabilmektedir.

Çocukluk döneminde çocukların doğal ilgi ve ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran anne-babalar ve öğretmenler, başarılı olmaktadır. Bunlar, büyüklerin kullandığı kavramlar ve fikirleri çocuklara zorla kabul ettirmek yerine bazı kavramları onlara buldurabilmektedirler. İnsanın kabiliyeti, başarısı, ilgileri, sosyal ve duygusal olgunluğu, sağlığı, becerileri, alışkanlıkları ve nihayet dini tutumları ile ilgili ne kadar doğru bilgi sahibi olunursa o kadar iyi kararlar verilebilir.⁶⁹

Sonuç ve Değerlendirme

Din, tarih sahnesine çıktığı andan itibaren sürekli tartışılmalı konuların başında gelmektedir. Konu ile ilgili tartışmaların başını dinin fitri olup olmadığı, din eğitiminin okullarda yer alıp almaması, din eğitiminin hangi yaş döneminde verilmeye başlanması, verilecekse hangi yöntemlerin kullanılması gerektiği gibi konular çekmektedir. Oysaki özellikle son dönemlerde çocuklar, aileler, okul öncesi öğretmenlerle yapılan mülakatlar ve okul öncesi kurumlarda yapılan gözlemler erken yaşlardan itibaren çocuklarda Aşkın Varlığa inanma duygusunun varlığını ortaya koymaktadır. Ayrıca dinin inanmanın insan için bir ihtiyaç olduğu Din Psikologları tarafından yapılan araştırmalarla ispatlanmaktadır.

Bireyin fıtratında var olan inanma duygusunun sağlıklı bir şekilde ortaya çıkartılıp yönlendirilmesi bilimsel temelli din eğitimi ile mümkündür. İslam dininin temel kaynaklarına dayalı, beşeri bilimlerin bulgularından faydalanılarak çocukluk döneminde yapılan din eğitimi bireyin farklı gelişim alanlarına sağlamaktadır. İslam'ın öğretilerini içselleştiren birey, gerek zihniyet yönünden gerekse psikoloji ve ahlaki yönden kendi içinde dengeli ve tutarlı, aşırılıklardan uzak bütünleşmiş bir kişiliğe sahip olur. Ayrıca toplumda farklı görüş, düşünce ve inanç sahibi insanlara karşı ön yargılı davranmayı herkesi olduğu gibi kabul eder.

Çocukluk döneminde verilen din eğitiminin bireye katkı sağladığı diğer bir konu da güven duygusudur. Söz konusu dönemde verilen din eğitimi insana çevresinde cereyan eden olaylara karşı güvenilirlik duygusunu sağladığı için onda güven duygusu geliştirmekte ve bireyin çevresiyle

⁶⁸ Bilgin-Selçuk, s. 76.

⁶⁹ Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*, s. 25.

sağlıklı iletişim kurmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca söz konusu dönemde din eğitimi alan birey, yeryüzünde meydana gelen olayları sağlıklı bir şekilde anlamlandırabildiği için karşılaştığı problemler karşısında ümitsizliğe düşmeden mantıklı ve ideal çözümler üretebilmektedir.

Sonuç olarak, çocukluk döneminde verilen din eğitiminin, bireyin gerek kişilik ve karakter gelişimine gerekse hayatı anlamlandırma, olumlu düşünme, zorlukların üstesinden gelebilme gibi hususlarda bireyin gelişimine katkı sağladığı görülmektedir.

Kaynakça

Adam, Hasan, “Çocukluk Dönemi Din Eğitimi”, *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*, (ed.) Mustafa Köylü, 5. bs., Ankara: Nobel Yayınları, 2014.

Ay, Mehmet Emin, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2016.

Bacanlı, Hasan, *Gelişim ve Öğrenme*, 9. bs., Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004.

Baston, C. Daniel, *Creative Religious Growth and Pre-Formal Religious Education*, Religious Education, Vol LXIX, No: 3, 1974.

Başaran, Ethem, *Örgütsel Davranış*, Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, 1982.

Bayraklı, Bayraktar, *İslam'da Eğitim*, 2. bs. İstanbul: Anda Neşriyat, 1983.

Bilgin Beyza ve Selçuk Mualla, *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*, Ankara: Gün Yayıncılık, 1999.

Bilgin, Beyza, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Ankara: Gün Yayıncılık, 1988.

Bilgiseven, Amiran Kurtkan, *Sosyal Bilimler Metodolojisi*, İstanbul: Filiz Kitapevi, 1974.

Buyrukçu, Ramazan, “Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretiminin Kişilik Gelişimine Etkisi”, *Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecinde Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu Mayıs 26-27 2001*, Adapazarı: Değişim Yayınları, 2001, s. 331-341.

Çamdibi, H.M., *Şahsiyet Terbiyesi ve Din Eğitimi*, 4. bs., İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011.

Çelik, Abbas, “Çocuk, Oyun ve Din Eğitimi”, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 9, (2004): 188-189.

el-Faruki, İsmail Raci, *İslam Kültür Atlası*, çev. Mustafa Okan Kibaroğlu-Zerrin Kiaroğlu, İstanbul: İnkılap Yay., 1999.

Erden Münire –Akman Yasemin, *Gelişim Öğrenme*, Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2000; Bacanlı, *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: Pegem Akademi, 2015.

- Ertürk, Selahattin, *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: Meteksan 1997.
- Fersahoğlu, Yaşar, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Duygu Eğitimi*, İstanbul: Marifet Yayınevi, 1998.
- Frankl, E.V., *Duyulmayan Anlam Çılgılığı*, çev. Selçuk Budak, Ankara: 4. bs., Öteki Matbaası, 1999.
- Freud, Sigmund, *Bir Yanılsamanın Geleceği*, çev. Selçuk Budak, Ankara: Öteki Yayınevi, 1997.
- Freud, *Toplum Psikolojisi*, çev. Kemal Saydam, İstanbul: Düşünen Adam Yayınları, 1993.
- Freud, *Totem ve Tabu*, çev. K. Sahir, İstanbul: Sosyal Yayınları, 1996.
- Freyer, Hans, *Din Sosyolojisi*, çev. Turgut Kalpsüz, Ankara: A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1964.
- Goldman, Ronald and Juliette, *Children's Sexual Thinking*, London: Routledgeand Kegan Paul Ltd., 1982.
- Gottlieb, Eli, *Development of Religious Thinking*, Religious Education The official journal of the Religious Education Association, Vol.101/02, (Spring 2006), pp. 242-260.
- Hökelekli, Hayati, *Din Psikolojisine Giriş*, İstanbul: Dem Yayınları, 2015.
- Jacquin, Guy, *Çocuk Psikolojisinin Ana Çizgileri*, çev. Mehmet Toprak, İstanbul: 2. bs., Remzi Kitabevi, 1969.
- Karaman, Fikret, v.dğr., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.
- Karatay, Halit, "Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Terature and History of Turkish or Turkic* 6/1 Winter 2011, pp. 1439-1454.
- Kerschensteiner, G, *Karakter Kavramı ve Terbiyesi*, çev. H. Fikret Kanad, Ankara: MEB, 1977.
- Koç, Mustafa v.dğr., *Gelişim ve Öğrenme*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2001.
- Köylü, Mustafa, "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XLV/11, (2004): 37-154.
- Kutub, Muhammed, *Menhecu't-Terbiyeti'l-İslam*, Mısır: 1980.
- Mehmedoğlu, Yurdağül, *Ahlaki ve Dini Gelişim Çocuğum Değerlerimizi Öğreniyor*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2003.

- Munn, Norman L., *Psikoloji İnsan İntibakının Esasları*, II, çev. Mâhid Tander İstanbul: 1975.
- Necati Öner, *Stress ve Dini İnanç*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.
- Onur, Bekir, *Gelişim Psikolojisi*, 4. bs., Ankara: İmge Kitapevi, 1997.
- Oruç, Cemil, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, İstanbul: Dem Yayınları, 2014.
- Osmanoğlu, Cemil, "Din Eğitiminin Gelişimsel Temeli Olarak İnanç", *Bilimname Düşünce Platformu XXVII*, (2014/2): 177-206.
- Peker, Hüseyin, *Din ve Ahlak Eğitimi Psikolojik ve Metodik Esaslar*, Samsun: Eski Seda Matbaası, 1998.
- Peker, Hüseyin, *Okul Öncesinde Çocuğun Dini Gelişimi ve Eğitimi, Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi*, Ankara: Türk Yurdu Yayınları, 1999.
- Rasmussen, William, *Dört ile Yedi Yaş Arasındaki Çocuğun Ruhiyatı*, çev. Abdullatif Nevzat, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1341.
- Sayar Kemal ve Dinç Mehmet, *Psikolojiye Giriş*, İstanbul: Dem Yayınları, 2011.
- Selçuk, Mualla, *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.
- Senemoğlu, Nuray, *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*, Ankara: Gazi Kitapevi, 2003.
- Serinsu, Nedim (ed.), *Dini Terimler Sözlüğü*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2009.
- Taştekin, Osman, "İnanç Öğretiminin Psiko-Pedagojik Temelleri", *Diyanet İlmî Dergi* 39/1, (2003): 109-128.
- Tosun, Cemal, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 5. bs., Ankara: Pegem Akademi, 2011.
- Vergote, Antoine, "Çocukta Din", çev. Erdoğan Fırat, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XXII, (1978): 315-329.

Wolpe, D.J., *Teaching Your Children About God*, New York: Harper Collins Publishers Inc., 1995, pp. 214-215.

Yanbastı, Gülgün, *Kişilik Kuramları*, İzmir: Ege üniversitesi Yayınevi, 1990.

Yavuz, Kerim, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1983.

Yavuzer, Haluk, *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2001.

Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993.

Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Ankara: Hisar Yayınları, 1960.

Yörükoğlu, Atalay, *Çocuk Ruh Sağlığı*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1983.

